

بررسی خدمات ارائه شده توسط بهورزان در زمینه پذیرش، آموزش، ارجاع و پی گیری زنان در مورد تنظیم خانواده در خانه‌های بهداشت و روستاهای تبریز و ارائه فرم ارزشیابی خدمات بهورزان در این زمینه (۱۳۷۲)

چکیده پژوهش	زمینه پژوهش
<p>پژوهشگر: اشرف امینی، فوق لیسانس بهداشت</p> <p>استاد راهنما: لیدیا الوندیان: فوق لیسانس بهداشت جامعه و عضو هیئت علمی دانشکده پرستاری و مامائی دانشگاه علوم پزشکی ایران</p> <p>استاد مشاور: مریم عالیخانی، فوق لیسانس داخلی و جراحی و عضو هیئت علمی دانشکده پرستاری و مامائی دانشگاه علوم پزشکی ایران</p> <p>استاد آمار: دکتر محمود محمودی، دکترای آمار و عضو هیئت علمی دانشکده بهداشت دانشگاه تهران</p> <p>استاد ناظر: فرخنده مهری، فوق لیسانس بهداشت جامعه و عضو هیئت علمی دانشکده پرستاری و مامائی دانشگاه علوم پزشکی ایران</p>	<p>این پژوهش به منظور بررسی خدمات ارائه شده توسط بهورزان در زمینه پذیرش، آموزش، ارجاع و پی گیری زنان در مورد تنظیم خانواده و ارائه یک برگه ارزشیابی خدمات بهورزان در این زمینه، در خانه‌های بهداشت روستاهای شهرستان تبریز انجام یافته است. نمونه پژوهش شامل ۲۰ نفر از بهورزان و ابزار گردآوری داده‌ها برگه مشاهده بوده است. یافته‌ها و نتایج نشان داد که در مجموع خدمات ارائه شده توسط بهورزان در حد متوسط بوده و تقریباً نیمی از واحدهای پژوهش از این لحاظ در حد مطلوب فعالیت داشتند.</p>

محیط زیست و منابع طبیعی جهان وارد میکنند، از این رو بایستی تلاشهای کنونی برای محدود ساختن رشد جمعیت با جدیت بیشتری دنبال شود (سلطانی، ۱۳۷۱، صفحه ۵۱). افزایش سریع جمعیت ایران در سالهای اخیر سیاستگزاران و برنامه ریزان را به فکر تعدیل نرخ رشد جمعیت انداخته است و از سال ۱۳۶۷ با تصویب سیاست تحدید موالید تدابیری در این زمینه اتخاذ گردیده است (اطلاعات، ۲۵ مهر ۱۳۷۰، صفحه ۵).

آمارهای موجود نشان می دهد که در دهه ۱۳۵۵-۶۵ نرخ رشد جمعیت شهرستان تبریز برابر ۴/۷۵ درصد بوده و تراکم نسبی جمعیت استان آذربایجان شرقی حدود ۲ برابر تراکم جمعیت کشور می باشد. همچنین میزان باروری در سطح استان بخصوص مناطق روستایی از میانگین میزان باروری سطح کشور بالاتر می باشد (آمارنامه استان آذربایجان شرقی، ۱۳۶۹، صفحات ۲-۴). از آنجا که سازمان جهانی بهداشت کلید حل کلیه مشکلات ناشی از افزایش جمعیت را اجرای موثر خدمات تنظیم خانواده می داند و ارائه این خدمات در سطوح مختلف به عهده کارکنان خدمات

بهداشتی می باشد، از این رو بررسی خدمات تنظیم خانواده ارائه شده توسط بهورزان که کارکنان خط مقدم مراقبت های بهداشتی اولیه می باشند، میتواند علاوه بر تعیین میزان دستیابی به اهداف برنامه در تشخیص مشکلات و موانع موجود نیز مفید بوده و راهنمای موثری در رفع آنها باشد.

در سالهای اخیر تحقیقات زیادی در زمینه مسائل افزایش بی رویه جمعیت و راههای کنترل آن، از جمله مسائل تنظیم خانواده و مراکز ارائه کننده این خدمات انجام شده است. قدوسی در سال ۱۳۶۴ طی یک پژوهش فعالیت های تنظیم خانواده در ۳۰ مرکز بهداشتی درمانی شهر تهران را مورد بررسی قرار داده است. در این مطالعه فعالیت های مراکز بهداشتی در چهار مرحله بررسی و شناخت مددجو، انجام معاینات، آموزش و پی گیری بررسی شد. نتایج حاصل از بررسی بیانگر این بود که در مرحله بررسی و شناخت مددجو فعالیت کارکنان واحدهای تنظیم خانواده خوب بوده ولی در مرحله دوم یعنی انجام معاینات و آزمایش های لازم فعالیت ها خوب نبوده است. از نظر آموزش نیز فعالیت ها دچار نارسایی بوده و در اکثر مراکز از مددجویان

پی گیری به عمل نیامده است (صفحه ۱۸۸).

در یک بررسی دیگر فاوئو^۱ و همکاران تاثیر برنامه های مراقبت از مادران بر میزان مرگ و میر جامعه در مناطق روستایی بنگلادش را مورد مطالعه قرار دادند. در طی این برنامه ماماهاى تعلیم دیده به روستاها فرستاده شدند تا از مادرانی که در منزل زایمان می کردند مراقبت کرده و در صورت نیاز به مراقبت بیشتر آنها را به سطوح بالاتر مراکز مراقبت مادران ارجاع دهند. سه سال پس از آغاز این برنامه مقایسه میزان مرگ و میر مادران در مناطق تحت پوشش با مناطق همجوار که تحت پوشش برنامه قرار نداشتند نشان داد که این میزان در منطقه مورد مطالعه به طور معنی داری کاهش یافته است (صفحات ۱۱۸۳-۶).

در مطالعه دیگری اکلی و داج^۲ (۱۹۸۹) در آمریکا مسئله تعامل بین پرستاران ارائه کننده خدمات تنظیم خانواده و مراجعین به این مراکز را مورد بررسی قرار دادند. پژوهشگران نوار ضبط شده گفتگوی بین ۱۲ نفر از مراجعین به

1-Fauveau et al

2-Oakley & Dodge

دو کلینیک تنظیم خانواده را با چهار پرستار مورد تجزیه و تحلیل قرار دادند. پس از طبقه‌بندی داده‌ها تحت ۴ مورد مراقبت از خود توسط مددجویان اظهارات آنها درباره روش قبلی مورد استفاده، آگاهی کسب شده در مورد استفاده از روش‌های پیشگیری از بارداری و تلاش و تصمیم‌گیری در اجرای رفتارها و عادات معمول نتیجه گرفته شد که پرستاران در محیط‌های ارائه خدمات تنظیم خانواده بیشتر به ارائه اطلاعات و پرسش از مراجعین می‌پردازند. پژوهشگران با تاکید بر اهمیت نحوه عملکرد کارکنان بهداشتی توصیه کرده‌اند که در چنین محیط‌هایی بهتر است کارکنان بهداشتی بیشتر از مراجعین حمایت کرده و به تصمیم‌گیری آنها کمک کنند (صفحات ۴۴-۳۷).

هدف پژوهش

هدف کلی این پژوهش تعیین چگونگی خدمات ارائه شده توسط بهورزان در زمینه پذیرش، آموزش، ارجاع و پی‌گیری زنان در مورد تنظیم خانواده و ارائه برگه ارزشیابی خدمات بهورزان در این زمینه می‌باشد. علاوه بر این اهداف جزئی تعیین مشخصات فردی و اجتماعی واحدهای پژوهش و تعیین ارتباط

بین مشخصات فردی و اجتماعی واحدهای-پژوهش با خدمات تنظیم خانواده ارائه شده توسط آنها نیز مد نظر بوده است.

سوالات پژوهش

- ۱- بهورزان شاغل در خانه‌های بهداشت روستاهای تبریز دارای چه مشخصات فردی و اجتماعی می‌باشند؟
- ۲- وضعیت خدمات ارائه شده توسط بهورزان در زمینه پذیرش، آموزش، ارجاع و پی‌گیری زنان در مورد تنظیم خانواده در خانه‌های بهداشت روستاهای شهرستان تبریز چگونه است؟
- ۳- آیا ارتباطی بین مشخصات فردی و اجتماعی واحدهای پژوهش با خدمات تنظیم خانواده ارائه شده توسط آنها وجود دارد؟

روش پژوهش

این پژوهش یک مطالعه زمینه‌ای است و اطلاعات در یک مرحله و از یک گروه جمع‌آوری شده است. پژوهش حاضر تک‌متغیری بوده و در آن چگونگی ارائه خدمات تنظیم خانواده توسط بهورزان، مورد بررسی قرار گرفته است. جامعه پژوهش: جامعه این پژوهش شامل کلیه بهورزان زن

شاغل در خانه‌های بهداشت روستاهای شهرستان تبریز می‌باشد که شرایط و معیارهای تعیین شده در این پژوهش را دارا می‌باشند.

نمونه پژوهش: نمونه این پژوهش شامل ۲۰ نفر از بهورزان زن شاغل در خانه‌های بهداشت روستاهای شهرستان تبریز بود که از طریق نمونه‌گیری تصادفی ساده از بین جامعه پژوهش انتخاب شدند. محیط پژوهش: محیط این پژوهش خانه‌های بهداشت روستاهای شهرستان تبریز بوده و علت انتخاب آن دسترسی به واحدهای پژوهش در حین ارائه خدمات بود.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

ابزار گردآوری داده در این پژوهش شامل ۵۹ مورد در زمینه پذیرش، آموزش، ارجاع و پی‌گیری زنان استفاده‌کننده از خدمات تنظیم خانواده بود که ارائه خدمات بایستی توسط بهورزان انجام شود. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها ابتدا مجموع میانگین امتیازات کسب شده توسط واحدهای پژوهش، تعیین شد و سپس بر مبنای میانگین به دست آمده فعالیت واحدهایی که امتیاز بالاتر از میانگین کسب کرده بودند در حد مطلوب و فعالیت واحدهایی

که امتیاز کمتر از میانگین کسب کرده بودند در حد نامطلوب تلقی گردید. برای تعیین روابط بین ویژگی‌های فردی و اجتماعی واحدهای پژوهش با وضعیت خدمات تنظیم خانواده ارائه شده توسط آنها از آزمون دقیق فیشر استفاده شد.

نتیجه‌گیری نهایی از یافته‌ها

بر اساس یافته‌های این پژوهش در پاسخ به سوال‌های مطرح شده می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که اکثر واحدهای پژوهش در گروه سنی بالاتر از ۳۰ سال قرار داشتند. اکثر آنها دارای تحصیلات ابتدایی و متاهل بوده و اکثراً دارای یک یا دو فرزند بودند. اکثر واحدهای پژوهش بیش از ۱۰ سال سابقه کار داشتند. اکثر آنها غیر بومی بودند و در روستاهایی با بیش از ۲۰۰۰ نفر جمعیت خدمت می‌کردند. پوشش تنظیم خانواده یا استفاده از روش‌های مطمئن پیشگیری از بارداری در روستاهای مورد بررسی ۴۸/۱ درصد بود. از نظر خدمات ارائه شده توسط بهورزان در زمینه پذیرش آموزش مددجویان تنظیم خانواده یافته‌ها نشان داد که ۴۵ درصد از واحدها در حد مطلوب فعالیت داشتند از نظر خدمات ارائه شده در زمینه ارجاع ۷۵ درصد از

واحدها در حد مطلوب فعالیت داشتند و از نظر خدمات ارائه شده در زمینه پی‌گیری ۵۰ درصد از واحدها در حد مطلوب فعالیت داشتند. در مجموع می‌توان اظهار داشت که ارائه خدمات در سطح متوسط بوده و بایستی برای رسیدن به سطح مطلوب تلاش بیشتری صورت گیرد.

استفاده از آزمون دقیق فیشر وجود ارتباط معنی‌دار بین وضعیت خدمات ارائه شده توسط واحدهای پژوهش در زمینه پذیرش و آموزش و برخی از مشخصات فردی آنها را تأیید کرد ($P < 0/05$).

در پایان پس از تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده برگه ارزشیابی خدمات بهورزان در زمینه تنظیم خانواده تهیه و ارائه گردید.

موارد استفاده در پرستاری

نتایج این پژوهش نشان داد که در مجموع ۴۸/۱ درصد از زنان واجد شرایط در روستاهای شهرستان تبریز از روشهای مطمئن پیشگیری از بارداری استفاده می‌کنند. لیکن برای رسیدن به اهداف برنامه‌های تنظیم خانواده بایستی تلاش بیشتری صورت گیرد و در این راستا گسترش شبکه‌های بهداشتی درمانی و تربیت نیروی انسانی بیشتر جهت

ارائه خدمات مورد نیاز، ضرورت دارد.

یافته‌های پژوهش نشان داد در برخی از موارد از جمله استفاده از وسایل کمک آموزشی در شرح برنامه و روش‌های تنظیم خانواده فعالیت بهورزان خوب نبوده در حالی که تحقیقات در کشورهای مختلف نشان داده است که استفاده از این شیوه‌ها به درک و پذیرش بهتر برنامه‌های تنظیم خانواده از سوی استفاده‌کنندگان منجر می‌شود. نتایج این پژوهش می‌تواند در برنامه‌ریزی مسئولین مراکز بهداشتی و مراکز آموزش بهورزی مورد توجه قرار گیرد تا در برنامه‌های آموزشی بهورزان مطالبی در رابطه با شیوه‌های آموزش بهداشت و کاربرد وسایل و روشهای کمک آموزشی بگنجانند.

همچنین جهت تجهیز خانه‌های بهداشت وسایل کمک آموزشی از قبیل فیلم، پوستر، مولاژ و غیره در اختیار آنها قرار دهند.

یافته‌های این پژوهش می‌تواند در اختیار بهورزان قرار گیرد تا آنها را به وظایف مورد انتظار در رابطه با خدمات تنظیم خانواده آشنا سازد. همچنین مربیان بهورزی و مسئولین مراکز بهداشتی نیز می‌توانند با استفاده از برگه

ارزشیابی ارائه شده، خدمات به‌هوزان را در این زمینه با دقت بیشتری مورد ارزشیابی قرار دهند و با تشخیص نقاط ضعف موجود در کار به‌هوزان از طریق برنامه‌های آموزش ضمن خدمت به رفع آنها اقدام کنند.

یافته‌های پژوهش نشان داد که در خدمات ارائه شده توسط به‌هوزان در زمینه پذیرش و انجام معاینات و پرسش‌های لازم از مددجویان تنظیم خانواده نارسایی‌هایی وجود دارد. لذا لازم است مسئولین مراکز بهداشتی و مربیان به‌هوزی این مسئله را مورد توجه قرار داده و با تاکید بیشتر بر ضرورت انجام معاینات و پرسش‌های لازم جهت اطمینان از سلامت مددجویان تنظیم خانواده با تهیه فرم‌های کامل‌تر در این زمینه به‌هوزان را راهنمایی کنند.

در رابطه با خدمات ارائه شده در زمینه پی‌گیری مددجویان تنظیم خانواده نیز یافته‌های پژوهش نشان داد که فعالیت به‌هوزان در حد مطلوب نبوده بنابراین لازم است مسئولین شبکه‌های بهداشتی و مربیان به‌هوزی با نظارت دقیق و مستمر بر اجرای این برنامه به موفقیت برنامه‌های تنظیم خانواده کمک کنند.

Assessing the presented services by assistant nurses about admission, education, referral and follow up of women about family planning in health homes and Tabriz rural areas and presenting assistant nurses' service evaluation form about this subject (1994)

Amini, A.

This study was conducted about assessing the presented services by assistant nurses about admission, education, referral and follow up of women about family planning in health homes and Tabriz rural areas and presenting assistant nurses' service evaluation form about this subject. Samples are 20 assistant nurses and data gathering tool was observation sheet. Results showed that in general, presented services by assistant nurses were in moderate range and almost half of research units had favorable function.

Key words: Assistant nurse, Family planning, Women health